

Βουσολίνου Ανυφαντή Ελένης
«Καποδίστριας, Ελλάδα, Ευρώπη»

Στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες πολέμοι της κάθε προσπάθειας ανάπτυξης καιροφυλακτούν ενάντια σε προσωπικότητες που παλεύουν, με κίνδυνο ακόμη και της ζωής τους, για τη δημιουργία δυνατοτήτων διαμόρφωσης θετικών παραγόντων και την άρση αδιεξόδων σε ζητήματα κοινής υπόθεσης, δεν καταστρέφεται μόνο η κάθε ανάλογη ευκαιρία, αλλά, τελικά, η χάραξη ενός ενιαίου σχεδίου, ικανού να φέρει την πατρίδα μας σε μια σταθερή πορεία ανάπτυξης. Και εδώ εντάσσεται η υπόθεση Καποδίστρια.

Πλησιάζοντας προς τις 27 Σεπτεμβρίου, με τα όσα τελικά συνέβησαν εκείνο το κυριακάτικο ξημέρωμα του 1831, γύρω στις 6.00 π.μ., στην είσοδο του Ιερού Ναού του Αγίου Σπυρίδωνα της πρωτεύουσας της Ελλάδας, του Ναυπλίου, αν και φαινόταν να φθάνει η αποφυλάκιση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, κατόπιν απόφασης του Κυβερνήτη, η Ελλάδα περνούσε σε μια κατάσταση που οριστικά θα ελεγχόταν από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Η δολοφονία του Καποδίστρια, από τους συγγενείς του Πετρόμπεη, το Γεώργιο και τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη, γιό και αδερφό αντίστοιχα, ακριβώς τη στιγμή της εισόδου του για το εκκλησίασμά του, που το θεωρούσε αδιάσπαστη αξία της ζωής του, αποτελεί μέχρι και σήμερα θέμα που, πέραν του ότι έχει σημαδέψει την υπόθεση της Ελλάδας, από την άλλη είναι το θέμα που έχει παραμείνει χωρίς τελικό πόρισμα βάσει των πάμπολλων ερωτηματικών του.

Στη Μάνη τις ημέρες εκείνες του Σεπτέμβρη του 1831, εκείνες που καθόριζαν την τύχη της Ελλάδας, που μόνο ο Καποδίστριας αντικειμενικά και πραγματιστικά είχε απομακρύνει από την κατάσταση του χάους της σκλαβιάς και των τοπικών συμφερόντων, που η κάθε φατρία είχε επιτείνει, φαινόταν να σταματούν οι ταραχές, ακριβώς γιατί όδευε η θετική εξέλιξη στη σχέση Καποδίστρια- Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Η παρουσία και η δράση του Γεωργίου και Κωνσταντίνου μόνο άκαιρη έμοιαζε, αφού αναμενόταν να υπάρξει οριστικό τέλος στη μεταξύ τους αντιπαλότητα. Από την άλλη, ωστόσο, δεν έπαυαν τα συνεχή λόγια μίσους προς τον Καποδίστρια ειδικά μέσα από την εφημερίδα «Απόλλων» του Πρωλζωΐδη, εκφράζοντας την αντιπολίτευση που τον χαρακτήριζε για τσαρικό απολυταρχικό πνεύμα και για εφαρμογή σχεδίων που, δήθεν, υπονόμευαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, χωρίς, ωστόσο, να στοιχειοθετείται η κάθε αναφορά, που τελικά αποτελούσε ιδεολόγημα στηλίτευσης με καθαρά ιδιοτελή βαθύτατα συμφέροντα. Και σαν μια προδιαγεγραμμένη πορεία που ουδείς πατριώτης δε σταμάτησε εις βάρος της Ελλάδας, την οποία οι πάντες τόσο κόπτονταν ότι λάτρευαν, αλλά και που παράλληλα η δίνη των τεκταινόμενων δεν ήταν αιτία φυγής για τον

Καποδίστρια, ο οποίος ήξερε καλά περί της απειλής της ζωής του και ποτέ δεν επιδίωξε τη δική του σωτηρία απομακρυνόμενος από την ελληνική υπόθεση. Τελικά, μυσταγωγικά και με απόλυτη υπακοή στο ύψιστο καθήκον του,, γινόταν ο πρώτος αρχηγός κράτους που έδινε με τη θυσία του παράδειγμα χριστιανικής πολιτικής ηθικότητας απέναντι στη γενικότερη αχρειότητα του καιρού του.

Αν λάβουμε υπόψη την άποψη του ίδιου, δε, του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, όπως την εξέφραζε μέσα από την επιστολή του προς τον ίδιο την 1^η Ιανουαρίου 1824, με την προσφώνηση «Προς τον εξοχότατον κ. Ιωάννην Α. Καποδίστριαν», αποτυπώνεται η απόλυτη πίστη όλων στο όραμα εκείνου, που χαρακτηρίζεται μέσα από τα ίδια τα λόγια του ως αθάνατος λόγω της αρετής του, την οποία απέδειξε παράλληλα με την αγχινόιά του, που αποτέλεσαν, και οι δύο, βασικές συνιστώσες για την απομάκρυνση της πατρίδας από την εξωλεστάτη τυραννία, την αμάθεια, την πλεονεξία, την απουσία του νόμου, το δίκαιο του ισχυροτέρου, τα ιδιοτελή συμφέροντα των φατριών και του καθενός ξεχωριστά που επιβουλευόταν την Ελλάδα λόγω του ότι ο καθείς «νομίζει τον εαυτόν του τον κέντρον της φύσεως». Και, τελικά, προοικονομείται ότι ο ίδιος θα στερεώσει την ανεξαρτησία του Έθνους, καθώς, όντως, με τη δυναμική πολιτική του και την αναβλητική αρνησικυρία προς τα ανακτοβούλια των Μεγάλων Δυνάμεων κατόρθωσε την πολιτική αυτοτέλεια της Ελλάδας, και παράλληλα σηματοδότησε και την υπέρτατη θυσία του, καθώς ήδη ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης αναγνώριζε το ηθικό μεγαλείο του: « Η εξοχότης σου έχεις βέβαια φυσικήν ροπήν να θυσιάσης και την ζωήν Σου δια την σωτηρίαν της».

Και, συγχρόνως, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης τονίζει: Ας ίδη λοιπόν πραγματικώς η πανάποτος Ελλάς την εκπλήρωσιν του ιερωτάτου τούτου χρέους σου, ήτοι σε περιμένει με ανοικτάς τας αγκάλας». Και, όντως, τον περίμενε, και όντως ο ίδιος εκπλήρωσε τη σωτηρία της και όντως οι αγκάλες της Ελλάδας άνοιξαν, μόνο που έκλεισε η δική του ζωή .

Η δολοφονία του Κερκυραίου Κυβερνήτη, που παράτησε κάθε αξίωμα, όπως από όσα, για παράδειγμα, απλόχερα η Ρωσία του έδινε, αλλά και που έθεσε τις βάσεις για το ομοσπονδιακό σύστημα της Ελβετίας, εξ ου και η ανάδειξή του ως εθνικού ήρωα της χώρας (και εδώ, ειρήσθω εν παρόδω, τίθεται το ερώτημα για το εάν εμείς οι Έλληνες έχουμε την ίδια αντίληψη για την έννοια «εθνικός ήρωας» και τη μεγάλη συμβολή του Καποδίστρια) αποτελεί την πρώτη περίπτωση δολοφονίας Αρχηγού Κράτους στην Πολιτική Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας, και γενικότερα μια ξεχωριστή πολιτική δολοφονία στην παγκόσμια Ιστορία, γεγονός που δεν εξετάστηκε, έως και σήμερα, με πλήρη διαφάνεια, με σκοπό την απόλυτη διαλεύκανση.

Για τα άτομα που ήταν κοντά στο Γεώργιο και τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη δεν υπάρχουν απαντήσεις για το ρόλο τους, ωστόσο αυτή η αποσιώπηση δεν έδωσε τη δυνατότητα της πλήρους και ολοκληρωμένης διαδικασίας ανάδειξης όλων των δεδομένων που έπαιξαν, ή που μπορεί να έπαιξαν, το δικό τους μερίδιο ευθύνης στο στυγερό γεγονός. Δεν ήταν μόνο ο Μέττερνιχ που πολεμούσε τον Καποδίστρια, η αγγλική και η γαλλική πολιτική αποτελεί άλλη μια παράμετρο ιδιαίτερης προβληματικής προσέγγισης απέναντι στο μεγαλόπνοο έργο του μαρτυρικού Καποδίστρια.

Όσο, πάντως, κι αν οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν απόλυτο λόγο να περιοριστεί, ή και να αφανιστεί, η συμβολή του Καποδίστρια στη διαμόρφωση του Ελληνικού Κράτους, ώστε να παραμένει η Ελλάδα δέσμια στο δικό τους έλεγχο, και αυτό με κάθε παράμετρο και ανάλογα με κάθε τομέα, πραγματικότητα που είχε τη δική της σημειολογική και πραγματιστική διάσταση, επιπλέον παράγοντας υπήρξε και η υποχθόνια αντίδραση Ελλήνων που πάνω από όλα έθεταν ιδιοτελή συμφέροντα. Τέτοια ήταν, για παράδειγμα, η περίπτωση των ανθρώπων της Μάνης που ήθελαν το δικό τους ανεξάρτητο τελωνείο αλλά και όσων πρέσβευαν τη συνέχιση λειτουργίας προνομίων που, ωστόσο, ήταν αντίβαρο στην ίδια την ανάπτυξη της Ελλάδας με όρους αποτίναξης των πρωτείων της κάθε ομάδας.

Περαιτέρω, ο Ιωάννης Καποδίστριας μέσα από το συνολικό του έργο στο διάστημα των 3 χρόνων, 8 μηνών και 20 ημερών από όταν πρωτοπάτησε στην Αίγινα, στις 11 Ιανουαρίου 1828, μέχρι και τις 27 Σεπτεμβρίου 1831, με συνθήκες άκρως απλοϊκής διαβίωσης και αρνούμενος μισθό, για να μην επιβαρύνει την πενιχρότητα του ελληνικού δημοσίου, προσπάθησε να συνταιριάξει έναν ιδιόμορφο αγώνα: από τη μια να διαμορφώσει τα ερείσματα για την αποσάρθρωση του προυχοντισμού, από την άλλη να μετακενώσει με εκλαϊκευμένα μοτίβα στο λαό κάθε πηγή γνώσης και τεχνικής με σκοπό τη συνεχή και σταδιακή ανύψωσή του με κύρια βάση το πνεύμα της χριστιανικής αδελφοσύνης και όχι κάποιας απαρχαιωμένης θρησκοληψίας.

Συγχρόνως, με την επιχειρούμενη διοικητική διαμόρφωση και την άμεση αποκέντρωση, όπως με την ίδρυση Στρατιωτικής Σχολής και Πολεμικού Σχολείου στον Πόρο, νομισματοκοπείου στην Αίγινα, χρηματιστικής εθνικής τράπεζας, ασφαλιστικής εταιρίας ναών, δικαστηρίων έθετε τα εχέγγυα λειτουργίας ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους με καθαρά ελληνική ταυτότητα και αυτοτέλεια, κάτι που ουδείς έως τότε δεν είχε καταφέρει, αλλά και στα αμέσως επόμενα χρόνια ουδείς δεν πραγμάτωσε, αφού η βαυαροκρατία και η δανειστική διαχείριση απομάκρυναν από τις επιτεύξεις του πρώτου Κυβερνήτη. Τελικά, μέσα σε έναν ασταμάτητο Γολγοθά ζωτικό ήταν το αιτούμενο της γενίκευσης της εκπαίδευσης, αφού έπρεπε να καταπολεμηθεί ο αναλφαβητισμός, να ξεπεραστεί η πενία του μεγάλου μέρους του

πληθυσμού στην επικράτεια, ενώ, πάντα, όπως έλεγε και επικαλούταν, παράλληλα χρειαζόταν η βοήθεια του Θεού.

Έτσι, η στοιχειώδης εκπαίδευση ορίστηκε υποχρεωτική, με τα απαραίτητα, για την εποχή εκείνη, μαθήματα, δηλαδή γραφή, ανάγνωση, αριθμητική, γραμματική, γραμμική ιχνογραφία, ορθόδοξη κατήχηση, μέσα από εκκλησιαστικά κείμενα και τα έργα του Αισώπου. Ο προσανατολισμός αυτός της εκπαίδευσης έφερνε την ένταξη του μαθητευόμενου στην ίδια την κοινωνία με στοιχεία συναίνεσης και για αυτό δεν αποσκοπούσε στην απλή και μηχανιστική παροχή γνώσεων, αλλά, βαθύτερα, στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προοικονομώντας το Άρθρο 16 του Ελληνικού Συντάγματος, πάνω στο οποίο ο κάθε εκπαιδευτικός, πάνω από όλα, καλείται να ενεργεί ως λειτουργός. Ο προσανατολισμός, δε, της εκπαιδευτικής πολιτικής του δεν έμενε σε θεωρητικό πλαίσιο, αντίθετα αποσκοπούσε και στην προετοιμασία του νέου για την αγορά εργασίας, εξ ου και η ίδρυση και λειτουργία της Γεωργικής Σχολής στην Τίρυνθα, ενώ με το Ορφανοτροφείο στην Αίγινα και την Εκκλησιαστική Σχολή στον Πόρο εστίαζε στην παροχή έργων χριστιανικής ανιδιοτέλειας και ανθρωπιστικής αρωγής σε κάθε αδύναμο και άκληρο της κοινωνίας, ιδιαίτερα προς τα όρφανά των χρόνων εκείνων. Παράλληλα, η παροχή εκπαίδευσης των νέων μέσα σε χώρους εργασίας προετοίμαζε ακριβώς για την δια βίου μάθηση και την εργασία, δίνοντας αξία και στην τεχνική εκπαίδευση.

Με την επιλογή του, δε, στα πρόσωπα που ενίσχυαν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπως τον Ανδρέα Μουσοξύδη, τον Ιωάννη Κοκκώνη, το Γρηγόριο Κωνσταντά, τον Ιωάννη Βενθύλα, μέσα από την καινοτόμο διαδικασία της αλληλοδιδασκτικής, με το επιδιωκόμενο μειωμένο κόστος λειτουργίας, ήταν δυνατή η διάχυση των αξιών της αρετής, του πατριωτισμού, της μάθησης, της πρακτικής γνώσης, και πάντα του αλληλοσεβασμού. Επιπλέον, ο συνδυασμός της εκπαιδευτικής του πολιτικής με ελβετικά δεδομένα, όπως με τις αρχές του Πεσταλότσι, του ελβετικού ινστιτούτου στο Ιβερντόν, των ελβετικών εκπαιδευτηρίων του παιδαγωγού Φέλενμπεργκ, με ιδιαίτερη προσοχή για την παροχή μάθησης στα κωφάλαλα παιδιά, απέδιδε πρωτοποριακά τη βιωματική διδασκαλία και τη συμμετοχή όλων για την κατάκτηση των εκπαιδευτικών αγαθών και το φωτισμό του ελληνικού έθνους.

Όλη αυτή η εκπαιδευτική πολιτική και η διαχείρισή της δεν τον απομάκρυναν από το επιπλέον έργο που κάθε φορά αναλάμβανε, όπως όταν, πριν την απόφαση της Τρίτης Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας, είχε να φέρει εις πέρας, και πέτυχε απόλυτα, την εγκαθίδρυση στην Ελβετία ενός ισχυρού πολιτειακού μορφώματος με την εξασφάλιση ουδετερότητας και τη διαμόρφωση ισχυρής ελβετικής φιλίας, γεγονός που επιτεύχθηκε με τη συνδρομή του Ελβετού φίλου του Εϋνάρδου. Επίσης, δεν τον αποπροσανατόλισαν και από το

έργο ολοκλήρωσης της ανεξαρτησίας της Ελλάδας, αφού οι κατάλληλοι χειρισμοί του έφεραν την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας, καθότι ο ίδιος ο Καποδίστριας με τις παρεμβάσεις του στα ανακτοβούλια της Ευρώπης δεν άφηνε περιθώριο δημιουργίας Ελληνικού Κράτους υποτέλειας.

Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο το ότι η πηγαία χριστιανική αρετή του και η πραγματιστική του πολιτική, σε όλους τους τομείς, με όποια ιδιότητα ενεργούσε, οδηγούσαν σταθερά στο έργο της εθνικής ολοκλήρωσης μακριά από συμπτώματα ρεβανσισμού και προσωπικής ανάδειξης. Δεν είναι τυχαίο ότι, όταν ο Τσάρος προσπαθούσε να τον πείσει να μη δεχτεί την πρόταση της Γ' Έθνοσυνέλευσης για την επιστροφή του στην πατρίδα του, πλέον με το αξίωμα και το ρόλο του Κυβερνήτη, εκείνος, στις 27 Μαρτίου 1827, απαντούσε: «Μεταβαίνω στην Ελλάδα, την πατρίδα μου, ως Έλληνας. Και μόνο ως Έλληνας θα αγωνισθώ να την βοηθήσω και τον μαρτυρικό και γενναίο λαό της» με το κύριο μέλημά του στην ανύψωση κάθε Έλληνα, πνευματικά και ηθικά, με την εφαρμογή της γενικευμένης εκπαίδευσης βασισμένης στη χριστιανική πίστη χωρίς αμετροέπεια και υπερβάσει. Η έκθεση του Κοκκώνη στα τέλη του 1830 αποτυπώνει την επιτυχή πραγμάτωση της πολιτικής του αυτής και το γεγονός της γενεσιουργικής λειτουργίας της εκπαίδευσης εν γένει, με τις αρχές της ελληνικής παιδείας που αποτυπώνει την ελληνική ταυτότητα πάνω σε αξίες και ιδανικά, οπότε και δικαιολογείται η ανάδειξη του Κυβερνήτη ως θεμελιωτής της ελληνικής εκπαίδευσης συνδυάζοντας την αρχή του Προσωρινού Πολιτεύματος του 1822 βάσει του Μινίστρου της Θρησκείας και του Πολιτικού Συντάγματος του 1827 περί του Γραμματέα του Δικαίου και της Παιδείας, οπότε είναι εκείνος που προοιωνίζει τη λειτουργία ενός Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων με τη σημασία που η διάχυση των χριστιανικών εκπαιδευτικών αξιών ευαγγελίζεται για το φωτισμό του γένους και την εξύψωση του ελληνικού έθνους μετά την πολύχρονη σκλαβιά.

Ένας σχεδιασμός του Καποδίστρια έμεινε ανεκπλήρωτος, η απόδοση των εθνικών κτημάτων στους ακτήμονες, αφού είχαν περιέλθει σε καθεστώς υποθήκης λόγω των δανείων της Ανεξαρτησίας των ετών 1824-1825, προϋπόθεση απαραίτητη για τη σχεδιαζόμενη συνταγματική ολοκλήρωση της Ελλάδας. Η δολοφονία του, στις 27 Σεπτεμβρίου, ήταν η μόνη αναπότρεπτη επέμβαση στο έργο του, αλλά, όπως έγραφε στο φίλο του Εϋνάρδο, στις 14 Σεπτεμβρίου 1931, λίγες μέρες πριν τη θυσία του: 'Ούτε ο φόβος των μηχανορραφιών και των ραδιούργων, ούτε αι μακραί συκοφαντικά στήλαι μερικών εφημερίδων (εννοείται ιδίως του Πολυζωΐδη), δε θέλουν με παρρεκλίνει ποτέ της πορείας, την οποία εχάραξα εις την ζωήν μου [...]. Θα συνεχίσω εκπληρών πάντοτε το χρέος μου, ουδόλως φροντίζων περί του εαυτού μου, και ας γίνει ότι γίνει [...].

Και ήταν πραγματιστής και ως προς αυτή τη δήλωση ψυχής, η οποία, όσο κι αν τυχαίνουν οι όποιοι επικριτές του οποιουδήποτε ιδεολογήματος, κανείς, ωστόσο, δεν μπορεί να αμφισβητήσει την αμετάκλητη στάση του για την ελληνική υπόθεση πέρα από κάθε φόβο για τη ζωή του. Εν τέλει, οι ασήμαντοι άνθρωποι αλλάζουν συνεχώς τη συμπεριφορά και τις θέσεις τους, οι σημαντικοί αλλάζουν τον κόσμο. Ο Καποδίστριας ανήκει στη δεύτερη κατηγορία Ανθρώπων ως Χριστιανός πραγματιστής, ως ο σοφός Ευρωπαίος, ο γνήσιος δημιουργός του Ελληνικού Κράτους, ο οποίος πάνω από οποιαδήποτε αχρειότητα άφησε παρακαταθήκη αιώνια την αγιοσύνη του έργου του για το παρόν και το μέλλον της πατρίδας του..